

Sala IV

14. SEGELLS PER MARCAR ÀMFORES O TEULES

En les transaccions comercials era important saber qui havia elaborat el producte o qui el comerciava. D'aquí la necessitat de posar la "marca". Crec que vosaltres esteu molt acostumats a aquesta pràctica! Aquests segells pertanyen a tallers del territori de Tàrraco, productors d'àmfores o de teules.

15. PLAT DE CERÀMICA CAMPANIANA

Des de l'inici de l'ocupació del territori peninsular pels romans, van començar a arribar d'Itàlia productes bàsics i manufacturats, que es distribuïren a partir de Tàrraco. Acompanyant el carregament d'àmfores vinàries, arriben aquestes peces de ceràmica de vernís negre –crec que els arqueòlegs l'anomenen campaniana!–, produïda de manera massiva en terres itàliques –Ischia, Nàpols,...–, considerada la vaixel·la de taula d'època republicana. Era només el començament d'una dinàmica comercial que, ho vaig veure personalment, va generalitzar-se al llarg de tot el període imperial, adaptant-se a l'evolució de les modes i els gustos estètics.

16. VAS DE TERRA SIGILLATA ITÀLICA

17. BOL DE TERRA SIGILLATA SUDGÀL·LICA

18. PLAT DE TERRA SIGILLATA HISPÀNICA

La societat romana donava molta importància a les formes. Calia quedar bé demostrant que s'estava a la moda. Des d'època d'August, a finals del s. I aC i durant el s. I i principis del II dC les taules de les cases dels tarraconenses van lluir la vaixel·la de moda en aquells temps: la produïda pels millors artesans d'Arezzo (Itàlia), primer i, després, en el sud de les Gàl·lies i, encara més endavant, en la vall de l'Ebre.

Us parlo de les famoses vaixelles de *terra sigillata* –itàlica, sudgàl·lica i hispànica– que avui podeu veure en les vitrines dels museus arqueològics sobre el món romà i que arribaven a Tàrraco a través de la magnífica xarxa de comunicacions, tant terrestre com marítima.

Sabeu per què se les anomena *terra sigillata*? Perquè, si us hi fixeu porten un segell –*sigillum*–, que ens indica el nom del fabricant. Aquestes que contempleu les varen fer al taller de *M. Perennius Tigranus* –la itàl·lica–, al d'un tal Felix, a la Graufesenque (Millau, Gàl·lia), i al de Lucius a *Tritium*, l'actual Rioja.

19. PLÀTERA DE TERRA SIGILLATA AFRICANA

A partir del segle III dC, vaig veure com arribaven molt vaixells procedents del Nord d'Àfrica, fruit de les intenses relacions comercials entre la *Provincia Tarraconensis* i l'*Africa Proconsularis*, molt especialment entre *Tarraco* i *Carthago*, els dos grans centres portuaris i capitals provincials. Aquestes vaixelles de taula –produïdes als tallers del Nord d'Àfrica i amb una àmplia comercialització en l'àmbit mediterrani des del segle III fins al VII dC– acompanyaven les àmfores d'oli i salaons africans i altres productes bàsics –com els cereals– que, pel seu caràcter perible, no s'han conservat.

Vestíbul Planta 2

20. ENTALLA

No totes les coses que anaven i venien estaven relacionades amb els productes més necessaris, ja fos per l'alimentació, la construcció, etc. Mireu, si no, aquesta entalla feta amb una ametista d'excel·lent qualitat on es representa, en vertical i de perfil, la figura d'Hèrcules "Musagetes" o "Musarum" amb la lira a la mà dreta. De les espatlles li penja el cap i la pell del lleó de Nemea. Darrere

el personatge es disposa, en vertical, una inscripció "ΣΚΥΛΑΚΟΣ" (obra d'Scilax). Es tracta d'un conegut orfebre imperial, autor de peces com l'ametista amb el retrat de l'emperador Claudi. Les importacions de peces singulars i luxoses, també, era de gran importància en les transaccions econòmiques.

Sala VIII

21. DIVINITAT FEMENINA. CERES O FORTUNA

A Tàrraco hi havia gent amb molta fortuna! Ho heu pogut veure per molts dels objectes que us he mostrat en aquest recorregut. Una fortuna que havien d'invocar a la corresponent deessa protectora.

D'una forma o d'una altra aquesta divinitat que veieu aquí té relació amb tot el que hem estat veient: bé sigui Ceres –protectora de l'agricultura–, o Fortuna –a la qual es representa amb el corn de l'abundància i un timó, perquè dirigeix les vides dels humans i a qui cal invocar perquè tot vagi bé. Pocs saben, però, que és tant la deessa de la bona, com de la mala fortuna!

Sala X

22. COLUMNES D'UNA GALERIA PORTICADA DE LA VIL·LA DELS MUNT

Fortuna, de veritat, la que devien tenir els que residien a la villa on varen col·locar aquestes columnes, formant part d'una galeria porticada! Són d'un marbre d'una excepcional qualitat –el *pavonazetto*– d'unes pedreres de l'Àsia Menor, tan preuat que només se'l podien permetre persones de molt alt nivell adquisitiu. Els objectes comercials i transportats, ja veieu, venien dels llocs més llunyans i podien ser d'allò més diversos.

23. SEGELL DE CAIUS VALERIUS AVITUS

Com heu vist els productors i els comerciants posaven la seva empremta (el seu nom) en les seves produccions i transaccions. Aquí podeu veure el segell personal d'un dels residents de la villa de la qual acabem de parlar. Es tracta de *Caius Valerius Avitus*, un personatge que va arribar a Tàrraco des de la seva ciutat natal *Augustobriga* –a tocar del Moncayo–, per desig exprés de l'emperador Antoni Pius, per fer-se càrrec de la màxima magistratura del govern de la ciutat. El fet que faci constar el nom de la seva ciutat en el segell, ben segur que té a veure amb la necessitat de "marcar" alguna cosa. El què, és encara un misteri!

24. MOSAIC DELS PEIXOS

I us deixo ja... davant del mar, aquest *Mare Nostrum* que sempre ha estat una referència per Tàrraco. Segurament per això els propietaris de la villa d'on prové aquest mosaic se'l van fer representar, esplèndidament, a través de les espècies marines que l'habiten, per decorar el terra d'una de les seves estances principals. Tenir el mar dins de casa... aquest mar que Homer anomenava "els humits camins".

Desitjo que aquest camí, en el qual he tingut el goig de fer-vos de guia, hagi estat del vostre interès. Aquí em tindreu sempre que vulgueu tornar, formant part de la vostra història.

ITINERARIS PEL MNAT, 7

LES COMUNICACIONS I EL COMERÇ A TÀRRACO

"La ciutat de Tàrraco és la més opulenta d'aquesta part de la costa..."

(P. Mela, II, 90), s. I dC.

És cert! En puc donar fe d'això. Tàrraco, la fundació romana més antiga a la Península Ibèrica va ser la porta d'entrada, primer dels exèrcits i, més tard, del comerç, de la cultura, de la llengua i d'una

nova organització social i política que es va estendre per tot el territori peninsular.

El mar ha estat, durant molts segles, la gran via de comunicació entre terres, lloc de recursos, però, també, escenari de lluites pel poder.

Pel Mediterrani, el *Mare Nostrum*, van arribar a Tàrraco, primer, com us deia, els exèrcits romans, en un moment de confrontació pel seu domini amb Cartago; però, després, pel seu port van entrar i sortir tot tipus de productes, dels quals avui en podreu conèixer alguns. Puc assegurar-vos que molts d'aquests van passar per les meves "mans". No us diré qui sóc, ja em trobareu en el recorregut. Només dir-vos que la meua imatge té molta a veure amb els intercanvis comercials i els mercats. No us puc dir res més!

El mar, però, no va ser l'única via de comunicació. Les vies terrestres van ser, també, molt importants en el desenvolupament de l'Imperi.

Seguiu-me i descobrireu les principals

rutes comercials i com es van establir les comunicacions amb la resta de l'Imperi des de i fins la meua Tàrraco!

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Museu Nacional Arqueològic de Tarragona
Plaça del Rei, 5

Sala I

1. AS DE LA SECA DE ROMA

En els intercanvis comercials s'utilitzava la moneda. En molts punts d'*Hispania* era ja coneguda a través dels colonitzadors grecs i cartaginesos. Amb els romans l'ús dels diners es va generalitzar. Amb el pas del temps un nombre cada vegada més gran de ciutats van començar a fabricar moneda, que no només s'utilitzava en el comerç sinó, també, per exemple, pel pagament dels soldats. Aquesta moneda, encunyada a Roma –un as– presenta en el seu revers –com moltes monedes d'època de la República– una proa de nau: és el *rostrum*, un gran esperó de bronze pensat per destrossar i esfondrar les naus enemigues en envestir-les, i que simbolitzava el control naval que Roma volia imposar en tota la Mediterrània, essencial per al domini polític i comercial d'un Imperi aleshores en construcció.

2. SEMIS IBÈRIC

L'ús de la moneda, però, com us deia, venia de lluny. Després d'haver copiat els dracmes de la ciutat grega d'*Emporion*, les primeres emissions ibèriques de bronze daten probablement de l'època de la Segona Guerra Púnica. L'any 218 aC, els romans ocupen el lloc de la futura Tàrraco i hi integren l'assentament ibèric existent. Les monedes encunyades en aquesta època porten al revers el nom de KESE, associat a un cavall, mentre que a l'anvers representa un cap d'un home jove. Aquests encunyats ibèrics, en bronze i argent, reprenen el sistema divisionari romà al qual pertanyia aquest semis, que correspon a la meitat d'un as. Si us hi fixeu, a l'anvers hi apareix, també, un símbol, el caduceu. Recordeu-lo. Més endavant us explicaré què és. Té molt a veure amb tot el que veurem.

Sala II

3. MIL·LIARI

El sistema viari romà va ser el suport més significatiu per a l'organització política, social i econòmica de l'estat més extens de l'antiguitat: l'imperi romà. Les vies romanes varen ser les artèries i les venes a través de les quals Roma s'alimentava de tot allò que arribava dels més diversos territoris i, a la vegada, cohesionava la seva obra universal. Una obra en la qual destacava aquesta xarxa viària, caracteritzada per la seva utilitat. Les primeres vies s'obriren per raons militars. Després, els mercaders les utilitzaven per al transport dels seus productes. Anar d'un lloc a l'altre era molt lent. Molta gent viatjava a peu. Altres, en carruatges de dos o quatre rodes.

Les principals vies són conegudes a partir dels itineraris, documentats a l'època –Vasos de Vicarello, Itinerari d'Antoni, *Tabula Peutingeriana*...– que citen per on passaven. Parlen, també, de les *mansio*, llocs d'aturada i descans en el camí.

La més important era la Via Augusta, que anava de Roma a Gades (Cadix), passant per Tàrraco.

A cada mil passos (milla romana = 1.478 m) hi havia uns monòlits de forma cilíndrica i d'uns dos metres d'alçada –els mil·liars– indicant la distància entre aquell punt i el de partida o arribada de la via.

Aquest, situat a la Via Augusta, assenyalava la distància de Tàrraco als Pirineus (169 milles). Es va trobar l'any 1883 en fer els fonaments de la plaça de braus, prop del lloc on van aparèixer restes d'un enllosat i d'una zona amb enterraments, cosa habitual en l'entorn de les vies.

4. MIL·LIARI

També era important la via que s'endinsava cap a la vall de l'Ebre. De Tàrraco anava cap a *Ilerda*, amb una derivació cap al Segre. Aquest mil·liari, de l'actual El Morell, a uns 15 km de Tarragona, devia estar en el traçat de la via *Tarraco – Ilerda*. Les inscripcions dels mil·liars proporcionen informacions diverses: el nom del constructor –o del restaurador– de la via, amb els seus títols i càrrecs; els llocs des d'on i fins on es calcula la distància –expressada en milles o en llegües– i si s'ha fet o s'ha restaurat. La inscripció d'aquest mil·liari fa referència a la restauració feta per *Publius Portus* a la via *Tarraco – Ilerda*, l'any 254 dC, essent comperadors Valerià i Gal·liè.

Sala II

5. CAPITELL CORINTI DEL RECINTE DE CULTE

La principal via de comunicació, però, va ser el mar. No us podeu ni imaginar el tràfec que hi va haver al port mentre s'estava executant el gran projecte del Fòrum Provincial i el Recinte de Culte, cap a finals del segle I dC. Per esculpir capitells, frisos, columnes... va caldre portar fins a Tàrraco milers i milers de tones de marbre de Luni-Carrara.

Em podeu creure, va ser un període d'una gran activitat constructiva a la ciutat. Tàrraco volia esdevenir el mirall de Roma i la monumentalització de la ciutat, pensada per August, es va dur a terme en aquells anys.

Sala III

6. MOSAIC D'HERMES

Com en tota activitat humana, el comerç necessitava, també, d'alguna divinitat protectora. Els romans invocàvem Mercuri –l'Hermes grec–, conegut, sobre tot, per ser el missatger dels déus. Però també era considerat el déu dels camins, dels viatgers i del comerç.

Aquí el podeu veure amb alguns dels seus atributs: el petasos (barret alat) i el caduceu. Aquí el teniu de nou. És l'ensenyà d'Hermes, símbol de la concòrdia dels ambaixadors i dels heralds. És un bastó amb dues serps enroscades, que s'ha convertit en símbol del comerç. No en va, moltes de les vostres associacions dedicades a l'estudi i a l'ensenyança de l'economia la tenen com a emblema. Ja veieu que tot ve de lluny!

Sala IV

7. ÀMFORA PER SALAONS

8. ÀMFORA PER VI

Les àmfores eren el contenidor habitual per al transport en vaixell de tot tipus d'aliments i derivats. Fixeu-vos en la seva forma, ideal per poder-les estibar i aprofitar al màxim l'espai. Si bé els productes alimentaris bàsics s'obtenien del territori, a Tàrraco arribaven, també, productes d'altres zones de l'Imperi, bé perquè aquí no n'hi havia, bé per la seva superior qualitat: productes d'Itàlia, del sud de la Península Ibèrica, del nord d'Àfrica i de la Mediterrània oriental, vi, oli, cereals, conserves, salaons, garum, fruites... Les dues àmfores que us assenyalo varen servir, des del s. I aC al II dC, per al transport de conserves de peix elaborades a la costa de la Bètica i de vi de l'Egeu, especialment de l'illa de Rodos.

Sala V

9. PONDERAL DE BALANÇA

Ja m'heu trobat. Sóc jo, el contrapès –*aequipondium*– d'una gran balança –*statera*– pública, el que vosaltres anomenau “una romana”, qui us està relatant tot el que vaig veure des de la meua posició privilegiada. Em van retrobar a l'àrea portuària de Tàrraco, on vaig passar la meua vida pesant les mercaderies que entraven o sortien del port. Tinc un pes excepcional –38 kg– en relació als altres coneguts en el món romà. Podia arribar a pesar càrregues de fins a 1.500 kg... o més! Ja us he dit que la meua imatge tenia molt a veure amb el tema del comerç. No és casual que em representessin com l'*Aequitas* –l'Equitat– *numem* protector de les transaccions justes i de l'ordre públic en les peses i mesures dels mercats.

Sala V

10. RECONSTRUCCIÓ D'UNA ÀNCORA AMB UN CEP I UN CÈRCOL ORIGINALS

A causa dels nombrosos naufragis, el mar ha esdevingut un valuós contenidor de restes que ens expliquen la dinàmica comercial i, també, com eren els vaixells que hi navegaven.

Els intercanvis comercials per mar es feien mitjançant grans naus de càrrega, anomenades *onenariae* mogudes, principalment, a vela. Podien agafar velocitats de 4 o 5 nusos –fins i tot 6!– i no era estrany veure vaixells que portessin entre 400 i 500 tones, de 40 o 50 m d'eslora. Per anar d'Ostia (el port de Roma) a Tàrraco es podia trigar uns 4 dies.

Transportaven, principalment, productes de primera necessitat: gra, oli, vi. Penseu que només per abastir la ciutat de Roma eren necessàries 400.000 tones anuals de gra. Però també en portaven d'altres com les ceràmiques de qualitat, vidres, minerals, objectes metàl·lics, gemmes... a més de productes exòtics arribats de fora les fronteres de l'Imperi, els quals asseguraven grans guanys: marfil d'Àfrica, encens i mirra del sud d'Àràbia, ombre del Bàltic, pebre de l'Índia, seda de la Xina o feres pels jocs d'amfiteatre, quan més exòtics millor, portats d'Àfrica o d'Àsia.

tació de la plebs, la il·luminació, etc. Hi arribava en tal quantitat que, amb el pas del temps, els fragments i fragments d'aquestes àmfores –trencades, ja que no es reciclaben– varen formar un petit turó, l'anomenat “Monte Testaccio”.

11. ÀMFORES PER VI DE LA TARRACONENSE

Encara que, com heu vist, al port de Tàrraco hi arribava vi produït a d'altres territoris, sortien, també, vaixells carregats d'àmfores amb els excedents de vi de la Tarraconense entre els segles I aC i III dC. Aquestes àmfores que podeu veure pertanyen als tallers dels ceramistes propers a Tàrraco i als centres productors d'aquest tipus de vi.

12. ÀMFORES PER OLI DE LA BÈTICA

Vaig ser testimoni, també, del pas de gran quantitat d'àmfores carregades d'oli de la Bètica cap a Roma. Aquest oli era fonamental per al bon funcionament de la metròpoli, que el necessitava per a l'alimentació de la plebs, la il·luminació, etc. Hi arribava en tal quantitat que, amb el pas del temps, els fragments i fragments d'aquestes àmfores –trencades, ja que no es reciclaben– varen formar un petit turó, l'anomenat “Monte Testaccio”.

13. CEP D'ÀNCORA

A més dels materials que formaven part de la càrrega, s'han recuperat, també, components dels propis vaixells. Els que millor s'han conservat són els elements metàl·lics d'una peça bàsica per a la navegació: l'àncora, l'instrument que els permetia aferrar-se al fons marí, impedit la navegació a la deriva.

Les àncores romanes –com les gregues– varen significar un avenç en la tecnologia naval, passant de les àncores de pedra a les de ferro i a les de fusta i plom. D'aquest tipus era a la que pertanyia aquest singular cep de plom, decorat amb un dofí, astràgals, una divinitat (segurament relacionada amb el mar) i un caduceu, el símbol, com ja heu vist, de Mercuri, el déu protector del comerç. Símbols tots per a desitjar un bon i plaent viatge. De poc li va servir, però, al vaixell que la portava, que va naufragar davant les costes de Tàrraco!